

Apellatsioonikohtu pädevus tsiviilasjade läbivaatamisel ja menetlemise kiirust mõjutavad asjaolud

Mare Merimaa

Apellatsioonikohus kui isiku edasikaebeõigust tagav kohtuinstants

Õigusriikluse põhimõtte kohaselt on oluline võimaluse andmine õiguskaitsevahendite kasutamiseks, mille kaudu toimub kohtulahendite korrigeerimine. Selline õiguskaitsevahend on tuntud edasikaebuste näol, milleks on apellatsioonkaebus ja erikaebus, kassatsioonkaebus.

Eestis on apellatsioonikohtuteks teatavasti ringkonnakohtud ning kassatsiooniastmeks Riigikohus. Mõlemal kohtuastmel on täita erinev ülesanne edasikaebusemenetluses. Kehtiva tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 296 järgi apellatsioonikohtu pädevusse kuulub tema tööpiirkonnas asuvate maa- ja linnakohtute lahendite läbivaatamine nende peale esitatud apellatsioonkaebuste ja erikaebuste alusel, samuti muude protsessitoimingute tegemine, mis seadusega on antud ringkonnakohtu pädevusse.

Apellatsioonimenetluses tuleb ka ringkonnakohtul järgida tsiviilkohtumenetlusele esitatud ülesannet tsiviilasi õigesti ja võimalikult kiiresti läbi vaadata (eelnoos on sellele lisandunud „...ning võimalikult väikeste kuludega“).

Selle ülesande täitmine oleneb aga reast asjaoludest, millega tuleb arvestada:

1. Ringkonnakohtute tööpiirkonnad on erinevad, millest on tingitud ka apellatsioonikohtu kohtunike töökoormuse erinevus.

Eelkõige tõusetub küsimus tööpiirkondadest selleks, et tagada kogu riigi õigusemõistmises võrdne võimalus saada oma probleemile kiiremat lahendust. Kõigil protsessiosalistel riigis on õigus võrdsele kohtlemisele.

Protsessiosalise jaoks on oluline, et tema vaidluse lahendamise kiirus ei oleneks sellest, kas see toimub Viru, Tartu või Tallinna Ringkonnakohtus.

2. Apellatsioonimenetluse algatamiseks on vajalik esitada protsessitähtaega järgides seaduse nõuetele vastav kaebus.

Selle protsessitoimingu teostamine ilma õigusteadmisi omamata on piisavalt keerukas. Seega apellatsioonkaebuse ning erikaebuse koostamiseks vajavad isikud õigusabi, maksejõuetud isikud enam ka riigi arvel tasuta õigusabi.

3. Tõusetub küsimus õigusteenuse osutamise kättesaadavusest ja ka selle kvaliteedist.

Käesoleval ajal tuleb suhteliselt tihti apellatsioonimenetluse algatamise otsustamiseks pidada kirjavahetust apellantidega apellatsioonkaebuse/ erikaebuse/ puuduste kõrvaldamiseks, mis ei tule õigusemõistmise kiirusele kasuks ja toob kaasa kohtukulusid.

4. Tsiviilkohtumenetluses on võimalik läbi vaadata tsiviilasju. Kohtupraktikas on tekitanud õiguslikke probleeme tsiviilkohtumenetluse ja halduskohtumenetluse pädevuse piiritlemine, mis on jõudnud ka korduvalt Riigikohtu erikoguni. Vaidlustest pädeva kohtu

üle võib teha järelduse, et seadusandluses peaks kohtute pädevuse küsimus olema selgemalt sätestatud, mis hoiab kokku nii riigi kui protsessiosaliste raha ja aega.

5. Edasikaebeõiguse osas tekib küsimus ka sellest, millised esimese astme kohtumäärused on edasikaevatavad ning kas kõikide kohtuotsuste peale peab võimaldama edasi kaevata. Kehtiv tsiviilkohtumenetluse seadustik võimaldab kõigile kohtuotsustele (välja arvatud tagaseljaotsused) piiranguteta edasi kaevata apellatsiooni korras. Kas see on ikka põhjendatud?

Uue tsiviilkohtumenetluse seadustiku vastu võtmisel võiks kaaluda teiste riikide (Saksamaa, Rootsi, Leedu jne) kogemusi.

6. Tekib küsimus ka sellest, kas kohtuvälises korras läbi vaadatud vaidlused peavad läbima sisuliselt neljakordset kontrolli nagu see on töövaidluste puhul või peaks saama töövaidluskomisjoni otsusega mittenõustumisel esitada apellatsioonkaebuse (nagu on see Prantsusmaal). Igal juhul hoiaks see kokku kohtukulused ning lõpliku kohtulahendi saaks protsessiosaline kiiremini kätte.

7. Mida tugevamad on riigi esimese astme kohtud ja asjatundlikumad protsessiosaliste esindajad, seda vähem peaks olema tööd ka kõrgemates kohtuastmetes.

Kohtute tugevus sõltub eelkõige kohtunike professionaalsusest, nende töökoormusest, kompetentsete konsultantide arvu suurendamisest, kusjuures nende palgamäär peaks olema vastavuses vastama tehtava töö ja vastutusega.